

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

О. Г. Романовський, С. М. Резнік

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ

Навчально-методичний посібник

для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальності 053 «Психологія»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою НТУ «ХПІ»,
протокол № 3 від 10.10.2018 р.

Харків
2019

УДК 378.14

ББК 74.58

Р 69

Рецензенти:

О. О. Резван, д. пед. н., професор (Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, м. Харків);

І. В. Синельник, к. пед. н., доцент (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»).

Романовський О. Г.

Р 69 Методика викладання психології : навчально-методичний посібник / Романовський О. Г., Резнік С. М. – Харків : ФОП Панов А.М., 2019. – 51 с.

Розкрито навчально-методичне забезпечення розробка методики викладання психологічної дисципліни, що передбачає постановку мети, мотивацію студентів, вибір змісту, методів і форм навчання, організацію педагогічного контролю.

Призначено для магістрів та викладачів закладів вищої освіти, що цікавляться проблемами викладання психології.

Іл. 3. Табл. 1. Бібліогр.: 28 назв.

УДК 378.14

ББК 74.58

© О. Г. Романовський, С. М. Резнік, 2019

© НТУ «ХПІ», 2019

ВСТУП

Розробка методики викладання психологічної дисципліни передбачає декілька послідовних шагів, пов'язаних із постановкою мети, мотивацією студентів, вибору змісту, методів і форм навчання, організацією педагогічного контролю.

Цілепокладальний компонент методики передбачає визначення викладачем, якими знаннями, уміннями, здібностями, якостями та іншими надбаннями має володіти студент після вивчення дисципліни. Змістовний компонент вимагає кропіткої роботи викладача для підбору інформації стосовно кожного заняття та всієї дисципліни у цілому. Це та інформація, яку повідомляє викладач студенту, яка має відповідати критеріям цікавості, актуальності, науковості, об'єктивності тощо. Вдалий відбір змісту навчання – запорука уважного слухання та доброго запам'ятовування матеріалу студентом. Процесуальний компонент передбачає відповідь на питання «як організовувати навчальну діяльність студента для досягнення цілей навчання?», тобто означає вибір форм, методів, засобів навчання, локальних технологій, часткових методик тощо.

Аналіз педагогічних досліджень теорії та методики професійної освіти, дозволяє відзначити певну закономірність. Формуванню якої б властивості у студента не стосувалась робота, особливий наголос у ній, як правило, робиться на мотивації студента та його активізації. Тобто, з одного боку, застосовуються низка вправ, бесід, дискусій, ілюстрацій, екскурсій для зацікавлення та усвідомлення студентами важливості тієї властивості, що формується. З іншого боку, майже завжди у експерименті застосовуються активні методи навчання – дискусії, мозкові штурми, аналіз конкретних практичних ситуацій, лекції-консультації, проблемні лекції, лекції із запланованою помилкою, тренінги, рольові ігри, ділові ігри та ін.

При цьому застосування експериментальної методики протиставляється традиційній, тобто такій, де студент займає переважну пасивну позицію у навчанні. У той же час, проведення педагогічних досліджень у нашій країні має збільшувати обсяги застосування активних методів навчання та ефективних методик у практиці професійної освіти студентів.

Розвиток методики викладання вимагає як педагогічних досліджень, так і поширення застосування активних методів навчання у практиці навчально-виховного процесу вищої школи, що передбачає

підвищення педагогічної майстерності викладачів та оволодіння ними відповідною компетентністю.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання психології» полягає у наданні бакалаврам знань із методики викладання у вищій школі та формування навичок проведення основних видів навчальних занять. Вивчення дисципліни студентами передбачає формування таких компетентностей, як: здатність розуміти теоретичні основи методики викладання, аналізувати проблеми викладання психології; здатність розробляти методику викладання навчальної дисципліни. Результатом навчання мають стати: знання основних понять дисципліни, уміння аналізувати чинники підвищення ефективності викладання психології; уміння аналізувати етапи розробки методики викладання психології, формулювати мету навчання, обирати зміст, форми і методи навчання, форми і методи педагогічного контролю.

I. ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНСПЕКТ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Загальні засади розробки методики викладання психології

Педагогіка вищої школи – наука про закономірності професійної освіти студентів, що включає навчання і виховання студентів, а також їх професійну підготовку як фахівців відповідно до вимог держави.

Предметом педагогіки вищої школи є педагогічний процес у закладі вищої освіти.

Основні категорії педагогіки вищої школи:

Вища освіта – це рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації (закон України про ВО)

Професійна освіта – процес і результат засвоєння студентами системи знань, умінь і навичок, цінностей, особистісних якостей та здібностей, що зумовлюють їх підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Педагогічний процес – взаємодія викладачів і студентів з метою виконання поставлених завдань вищої освіти.

Навчальний процес – співробітництво викладачів і студентів з метою засвоєння певної системи знань, умінь, навичок та розвитку якостей і здібностей.

Розвиток – процес якісних змін в особистості, зумовлений удосконаленням духовних, психічних, фізичних та соціальних можливостей людини з метою самореалізації на основі внутрішньо закладених здібностей та задатків.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти (закон України про ВО)

Навчання – цілеспрямована взаємодія викладачів й студентів, у процесі якої відбувається формування загальних та професійних компетентностей

Викладання – діяльність викладача у процесі навчання, що спрямована на формування загальних та професійних компетентностей.

Учіння – діяльність студента у процесі навчання, що спрямована на формування загальних та професійних компетентностей.

Поняття методики викладання психології

Методика викладання психології – галузь педагогіки вищої школи, що вивчає спосіб організації викладання психології у закладі вищої освіти.

Методика викладання психології – сукупність рекомендацій з організації та проведення навчання психології.

Методика викладання забезпечує засвоєння студентами основних підходів, принципів, методів, форм викладання психології, технологій виховної, навчальної, організаторської діяльності викладача у вищій школі.

Предмет методики викладання психології – вивчення вимог до викладання психології; ознайомлення з теоретичними та практичними засадами розробки методики викладання психологічних дисциплін.

Основні завдання методики викладання психології передбачає розвиток здатності:

- розробляти методику викладання психологічної дисципліни
- обирати методи та форми навчання психології
- застосовувати прийоми та засоби активізації навчальної діяльності студентів
- застосовувати форми, методи педагогічного контролю
- обирати засоби удосконалення педагогічної майстерності

Педагогічний процес як система

Згідно з Н.С. Мойсеюк "система" (від гр. systema - ціле, що складене з частин) означає цілісність, яка являє собою єдність закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин. Педагогічний процес характеризують: ціль, завдання, зміст, методи, форми взаємодії педагогів і вихованців, досягнуті при цьому результати.

Це і є цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти, що утворюють систему. Цільовий компонент процесу

містить усю різноманітність цілей і завдань педагогічної діяльності: від загальної мети – всебічного і гармонійного розвитку особистості – до конкретних завдань формування певних якостей чи їх елементів. Змістовий компонент відображає смисл, що вкладається як у загальну мету, так і в кожне конкретне завдання; зміст, який необхідно засвоїти. Діяльнісний компонент передбачає взаємодію педагогів і вихованців, їх співробітництво, організацію й управління процесом. Результативний компонент процесу характеризує досягнуті зрушення відносно поставленої мети.

Процес навчання як система

Згідно з Н.Є. Мойсеюк процес навчання є складною цілісною системою, найважливішими структурними компонентами якого є: цільовий, стимуляційно-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулювальний і оцінно-результативний.

Методологічні засади розробки методики викладання психології

Системний підхід – методологічний підхід, який полягає в аналізі процесу психологічної підготовки як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними.

Діяльнісний підхід виходить з того, що особистість формується і розвивається тільки в процесі діяльності, що вимагає такої організації викладання психології, при якій студенти отримують максимальні умови для розвитку своїх здібностей і обдарувань.

Особистісний підхід в навчанні виходить із того, що головною цінністю навчального процесу є особистість студента. Реалізація особистісного підходу вимагає визнання унікальності та неповторності особистості кожного студента, вимагає забезпечення можливостей для розвитку і реалізації здібностей, інтересів, цілей, цінностей особистості.

Аксіологічний підхід передбачає орієнтацію на цінності, що сприяють задоволенню потреб людини та відповідають її особистим запитам і нормам.

Компетентнісний підхід – спрямованість навчального процесу на досягнення результатів, якими є сформованість загальних та професійних компетентностей студентів.

Принципи навчання

Принципи навчання – сукупність основних дидактичних вимог до навчання, використання яких забезпечує його необхідну

ефективність. Принципи навчання – загальні положення для визначення змісту, засобів, форм, методів організації навчання.

Принцип науковості вимагає, щоб зміст освіти вищої школи відповідав досягненням науки у відповідній галузі знань. Студенти мають засвоювати достовірні, науково обґрунтовані факти, явища, процеси, розуміти сутність науково обґрунтованих законів, особливості розвитку і становлення наукових відкриттів, володіти методами наукових досліджень, знайомитися з різними напрямками наукових пошуків у тій чи тій галузі знань, знайомитися з перспективами розвитку наукових гіпотез.

Принцип систематичності й послідовності випливає з того, що пізнання навколишнього світу можливе лише у певній системі, і кожна наука становить систему знань, об'єднаних внутрішніми зв'язками. Тому цей принцип означає послідовне, з урахуванням логіки конкретної науки та мисленнєвих можливостей студентів, розгортання змісту знань, способів діяльності у навчальних програмах, підручниках, посібниках і т. ін., дотримання такого ж порядку засвоєння знань, формування умінь та навичок. Попередній рівень знань має виступати фундаментом ефективності засвоєння наступної частки знань.

Принцип свідомості навчання базується на постулаті, що знання передати не можна. Вони стають надбанням людини лише в результаті самостійної свідомої діяльності. Свідоме учіння зумовлюється передусім рівнем сформованості мотивів навчання, розумінням практичної цінності й потреби в знаннях для обраної професійної діяльності.

Принцип активності й самостійності у навчанні впливає з важливої закономірності пізнавальної діяльності людини: знання — це результат самостійної розумової праці особистості. Лише розумова праця є запорукою інтелектуального розвитку людини, міцності набутих знань, формування дієвих мотивів навчання. Уже за своєю природою людина з раннього дитинства прагне до самостійної діяльності, у тому числі пізнавальної. Тому педагогові слід враховувати цю закономірність і на всіх етапах навчального процесу залучати студентів до активної навчальної праці.

Принцип наочності, з одного боку, впливає із закономірностей процесу пізнання, початковим компонентом якого є споглядання явищ, процесів, дій, предметів, а з іншого — у процесі пізнання людина використовує першу сигнальну систему, зокрема, зорову пам'ять.

Принцип ґрунтовності впливає із сутності навчання і його завдань. На певному етапі навчання людина має ґрунтовно засвоїти визначену суму знань, оволодіти вміннями й навичками, які є передумовою, по-перше, подальшого просування у навчальній діяльності, і, по-друге, базою для формування наукового світогляду. Під ґрунтовними знаннями мають на увазі такі, що добре усвідомлені, систематизовані, пов'язані з практикою, які стали надбанням довготривалої пам'яті. Міцно засвоєними знаннями є не лише включені у фонд пам'яті, а передусім ті, що стали інструментом мисленнєвої діяльності.

Принцип зв'язку навчання з практичною діяльністю, реаліями життя. Навчання лише тоді є успішним, коли особистість відчуває корисність і потрібність засвоюваних знань. Адже сутність діяльності професійних навчальних закладів зводиться до підготовки людини до активної продуктивної праці у сфері створення духовних і матеріальних цінностей.

Принцип єдності освітніх, розвивальних і виховних функцій навчання впливає із сутності функцій навчання: освітньої, розвивальної і виховної. По-перше, у процесі навчання людина оволодіває знаннями, уміннями й навичками, формується її науковий світогляд; по-друге, в умовах діяльності особистості відбувається її інтелектуальний розвиток; по-третє, зміст навчального матеріалу, безпосередня участь студентів у навчальній роботі є засобами формування у них відповідних морально-духовних якостей. Педагог, моделюючи процес навчання зі студентами, має продумувати всі аспекти, щоб забезпечити оптимальні умови для реалізації вимог принципу єдності освіти, розвитку й виховання (за А.І. Кузьмінським).

Тема 2. Цілі, зміст, форми та методи навчання

Розробка методики викладання психологічної дисципліни

Розробка методики викладання певної психологічної дисципліни передбачає (рис. 1):

1. Визначення цілей та завдань вивчення даної дисципліни в системі професійної підготовки майбутніх фахівців.
2. Визначення змісту освіти цієї дисципліни.
3. Вибір найбільш раціональних методів та форм навчання.
4. Організація системи контролю навчальних досягнень студентів та діагностування можливих збоїв.

Розглянемо більш детально кожен етап з розробки методики викладання певної дисципліни окремо.

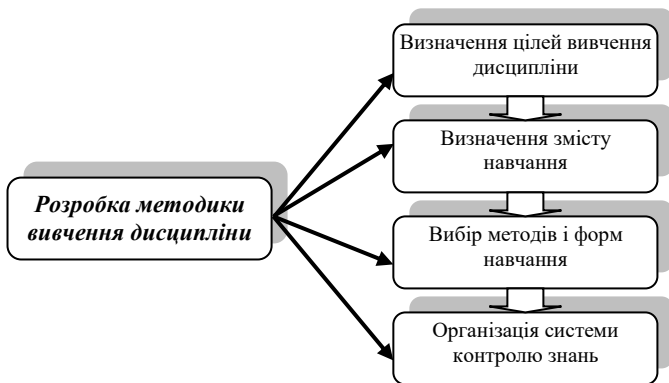

Рис. 1. Етапи з розробки методики викладання дисципліни

Визначення цілей і завдань вивчення дисципліни

Мета – це *ідеальне прогнозування результатів* вивчення дисципліни студентами. Виділяють три основні групи цілей (рис. 2). Ними постають:

- по-перше, **навчальні цілі** (освоєння знань, умінь та навичок);
- по-друге, **розвивальні цілі** (розвиток особистісних якостей, здібностей, інтелекту тощо);
- по-третє, **виховні цілі** (формування моральних якостей, життєвих цінностей, загальної і професійної культури).

Рис. 2. Основні цілі вивчення дисципліни

Формулювання цілей навчання має відповідати певним вимогам.

По-перше, мета має бути максимально **конкретною**. Із сформульованої цілі повинно бути ясно та однозначно зрозуміло, якими саме знаннями, на якому рівні та в якому обсязі мають оволодіти студенти після закінчення вивчення даної дисципліни.

По-друге, в процесі формулювання мети повинно бути цілком зрозуміло, **яким чином** і за якими критеріями можна буде достовірно **визначити** ступінь її досягнення.

По-третьє, сформульована мета повинна бути реальною, тобто цілком **відповідати можливостям** студентів. Тільки в цьому випадку можливими стають ефективна орієнтація студентів на її досягнення, пробудження у них інтересу до навчальної дисципліни та формування належної мотивації, спрямованої на успішне оволодіння її матеріалу.

Цільова установка студентів на вивчення дисципліни є важливою частиною організації навчально-виховного процесу, оскільки вони активно сприяє їхній мотивації та активізації в процесі навчально-пізнавальної діяльності. Якщо мета вивчення дисципліни сприймається студентами як занадто складна та недосяжна, це може призвести до втрати у них інтересу до неї та бажання вивчати відповідний матеріал. З іншого боку, якщо мета вивчення дисципліни сприймається студентами як занадто легка, у них може виникнути хибне враження, що її можна засвоїти без особливих зусиль, і вони не приділятимуть належної уваги цій дисципліні.

По-четверте, визначена мета вивчення дисципліни має **відповідати актуальним потребам** студентів та суспільства в цілому. Вона повинна сприйматися ними як **приваблива та важлива** в загальному контексті їхньої майбутньої професійної діяльності. Саме розуміння важливості дисципліни для забезпечення успішного професійного та особистісного життя людини та реалізації її творчого потенціалу і виступає основою мотиваційної сфери студентів на оволодіння нею.

У формулюванні **завдань** конкретизуються загальні цілі вивчення навчальної дисципліни. В системі завдань відображаються ключові сфери і напрями взаємопов'язаної роботи студентів та викладача. Особлива увага при цьому має бути приділена завданню з активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, формуванню і розвитку їхньої самостійності, системного мислення та інноваційної

його спрямованості. Важливо також, щоб завдання сприяли виявленню й подальшому розвитку особистісного потенціалу і творчих здібностей студентів, їхньої впевненості у собі та своїх можливостях.

Підготовка до кожного окремого заняття передбачає чітке визначення викладачем завдань, які мають бути реалізовані в процесі його проведення. В принципі, ці завдання мають бути спрямовані на досягнення кожного виду цілей: і освітніх, і розвивальних, і виховних. Тому успішне виконання кожного завдання являє собою проміжний, допоміжний етап, необхідний для реалізації обраної траєкторії досягнення основної мети як цього заняття, так і мети вивчення даної дисципліни у цілому. Важливим завданням реалізації цілей вивчення дисципліни постає забезпечення спадковості. Тому слід передбачити повторення матеріалу попереднього заняття.

Визначення змісту навчання при вивченні дисципліни

Цей етап розробки методики викладання дисципліни передбачає визначення фактичного обсягу її навчального матеріалу, змісту і рівня знань, умінь і навичок, які мають бути набуті студентами, як у цілому після вивчення дисципліни, так і після кожного заняття окремо. Відповідно до думки відомого дидакта І.Я. Лернера, зміст освіти відображається в таких чотирьох основних елементах. Вони, з урахуванням нашої інтерпретації сутності цих елементів, наведені на рис. 3.

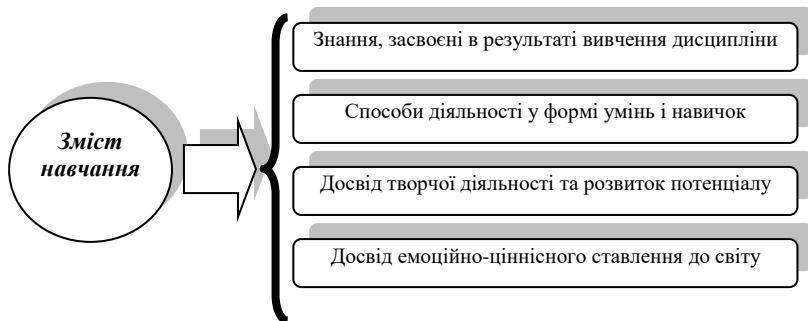

Рис. 3. Загальна структура змісту навчання

Основними **структурними компонентами** змісту навчання, які мають бути реалізовані в результаті вивчення даної навчальної дисципліни, виступають:

- знання, інформація, яка має бути засвоєна студентами в результаті вивчення дисципліни;
- способи належного здійснення майбутньої професійної діяльності, які відображаються у формуванні умінь і навичок студентів;
- досвід творчої діяльності та виявлення своїх креативних здібностей і особистісного потенціалу;
- досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу, до інших людей і суспільства в цілому та до самого себе.

Виходячи із основних положень дидактики, відомих в педагогічній літературі ще й як загальнодидактичні принципи, можна сформулювати основні **принципи визначення змісту навчання** будь-якої навчальної дисципліни у такий спосіб.

По-перше, це **науковість** освіти, яка означає, що викладання будь-якої навчальної дисципліни має спиратися на структуру та характерні особливості методології відповідної галузі наукових знань та результати найсучасніших теоретичних і прикладних досліджень.

По-друге, зміст освіти має відповідати принципу **послідовності**. Його сутність полягає в тому, що кожна тема та кожне питання теми мають бути послідовно і логічно структуровані, а також бути взаємопов'язаними з попереднім досвідом студентів і набутими ними знаннями. Послідовність забезпечує цілісне сприйняття матеріалу та його розумінні студентами.

По-третє, необхідно дотримуватись принципу **історизму**. Для засвоєння і кращого розуміння наукового апарату і логіки певної дисципліни та її методів важливим є ознайомлення студентів з історією розвитку тієї або іншої науки, насамперед з помилками і хибами, яких вони мають уникати у своїй професійній діяльності та при застосуванні положень цієї науки.

По-четверте, **системність** і **систематичність** повинні бути однією з основ змісту освіти. Це означає, з одного боку, що знання, уміння та навички студентів мають бути організовані та структуровані в певну систему, яку вони добре усвідомлюють. З іншого ж боку, отримані знання повинні постійно використовуватись в процесі вивчення нового матеріалу.

По-п'яте принцип **зв'язку з життям** забезпечує практичну спрямованість змісту освіти. Зв'язок з життям дає студентам розуміння

можливості використання набутих знання, умінь і навичок в їхній майбутній професійній діяльності є важливою умовою ефективності та якості освіти в цілому.

По-шосте, відповідність рівню підготовленості студентів є умовою успішного засвоєння ними нового матеріалу, складність якого слід варіювати відповідно до рівня початкових знань конкретної групи студентів.

По-сьоме, слід забезпечити доступність матеріалу, яка визначається способом викладання наукових знань, здатністю викладача зрозуміло для студентів подавати навчальний матеріал, а також використанням наочних засобів, прикладів, умінням ефективно керувати навчально-пізнавальною діяльністю студентів та розвивати їхню самостійність.

Вибір методів і форм навчання

У загальному сенсі під **методом** прийнято розуміти *спосіб* передачі знань, формування і розвитку вмінь і навичок студентів. Єдиної класифікації методів навчання в сучасній дидактиці немає. Тому розглянемо найбільш поширені класифікації методів на підставі різних, найбільш поширених ознак.

Першою класифікаційною ознакою є **джерело знань**, яких студенти набувають в процесі навчання. З цих позицій методи навчання поділяються на *словесні, наочні та практичні*.

Поширеною є і класифікація за **характером пізнавальної діяльності**. За цією ознакою методи навчання поділяють на *пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, метод проблемного викладання, частково пошукові та дослідницькі*.

Класифікація за **ступенем активності тих, кого навчають**: активні та пасивні.

Розглянемо детальніше сутність основних методів кожної з цих груп.

Методи за джерелом знань (за джерелом передачі навчальної інформації).

Словесні методи включають такі їх види:

1) **усний виклад** – представлення навчального матеріалу викладачем у монологічній формі. Види усного викладу:

- розповідь – емоційний, образний виклад певного питання;

- пояснення – доказовий виклад навчального матеріалу з виділенням складних моментів та їх обґрунтованим поданням для забезпечення належного розуміння і засвоєння студентами;

- лекція – від інших методів відрізняється чіткою строгою структурою, великою кількістю повідомлюваної інформації, системним характером викладу матеріалу.

2) *бесіда* – діалогічний метод навчання, при якому педагог за допомогою вміло поставлених питань спонукує або до *відтворення* наявних знань або до *самостійних висновків* та узагальнень на підставі вже засвоєних знань. Бесіди можуть бути: вступними (як підготовка до нового матеріалу), бесіди-повідомлення (надбання нових знань), бесіди-повторення (для закріплення навчального матеріалу) і контрольні бесіди (перевірка рівня й характеру засвоєння відповідних знань).

3) *дискусія* – обговорення певного питання, у якому люди обмінюються різними поглядами, думками та доводять правильність своєї точки зору. Може переходити в суперечку, обмін суперечливими аргументами. Викладач повинен володіти умінням управляти дискусією, це уміння полягає у її спрямуванні на те, щоб довести обговорення до певних висновків, зберегти доброзичливість учасників дискусії один до одного, толерантність і коректність висловлювань.

4) *робота з книгою* – самостійна робота з друкованими текстами як джерелами інформації (реферування, конспектування, відповіді на питання, підготовка доповідей тощо).

Наочні методи:

1) *ілюстрація та демонстрація* – показ і сприйняття конкретних предметів і явищ навколишнього світу.

2) *спостереження* – цілеспрямоване сприймання явищ дійсності безпосередньо або за допомогою спеціальних приладів.

Практичні методи:

1) *вправи* – повторення певних дій з метою формування і закріплення вмінь і навичок практичного застосування набутих знань.

Вправи підрозділяються на: усні й письмові; на тренувальні (за певною інструкцією), творчі та контрольні.

2) *лабораторний метод* – заснований на проведенні заздалегідь підготовлених експериментів з метою перевірки певних теоретичних положень або підтвердження якихось закономірностей.

3) *практичні роботи* – розраховані на застосування знань у ситуаціях, наближених до реальних, характерних для професійної діяльності.

Основні види методів залежно від характеру пізнавальної діяльності:

1) *пояснювально-ілюстративний* – знання пропонуються в «готовому» вигляді, коли педагог організує сприйняття та осмислення знань, а студенти сприймають, засвоюють та запам'ятовують їх.

2) *репродуктивний* – знання також пропонуються у «готовому» вигляді, однак педагог не тільки повідомляє нові знання, але й пояснює їх. Критерієм їх засвоєння студентами виступає точне відтворення знань, для чого організується багаторазове повторення матеріалу.

Головна перевага цього методу – економічність: за *короткий проміжок часу* може бути організоване викладання *великого обсягу* знань. Міцність отриманих і засвоєних знань, завдяки їхньому *багаторазовому* повторенню, може бути значною.

3) *проблемний виклад* полягає в тому, що викладач ставить проблемні питання та вказує шлях дослідження проблеми, розглядаючи процес її розв'язання від початку до кінця.

4) *частково-пошуковий метод* – педагог формулює проблему, а студенти самостійно (у деяких випадках за допомогою викладача) її розв'язують. Таким чином, знання тут не даються студентам у готовому вигляді, їх необхідно добути самостійно, відповідаючи на питання, вирішуючи проблемні ситуації або завдання.

5) *дослідницький метод* – студенти разом з викладачем формулюють проблему та самостійно її вирішують. Навчальний процес характеризується високою інтенсивністю, навчання супроводжується підвищеним інтересом, отримані знання відрізняються глибиною, міцністю, дієвістю. Метод передбачає творче засвоєння знань. Можливі недоліки - значні витрати години та енергії студентів та викладача.

Одну з узагальнюючих **класифікацій методів навчання запропонував Ю.К. Бабанський**. Він виділяє три основні групи методів:

1. *Методи організації навчально-пізнавальної діяльності*: словесні, наочні, практичні (аспект передачі та сприйняття навчальної інформації); індуктивні та дедуктивні (логічний аспект); пояснювально-репродуктивні та інформативно-пошукові (аспект характеру пізнавальної діяльності); самостійна робота та робота під керівництвом учителя (аспект керування навчанням учня).

2. *Методи стимулювання і мотивації*: методи стимулювання і мотивації інтересу до навчання (гра, диспут, зацікавленість) і методи

стимулювання і мотивації обов'язку і відповідальності (вимоги, переконання, заохочення, покарання).

3. *Методи контролю і самоконтролю у навчанні*: усний, письмовий, лабораторний, програмований, машинний.

Активні методи навчання – це методи, які спрямовані на активізацію в процесі навчання самостійної пізнавальної діяльності студентів і завдяки цьому підвищення ефективності навчального процесу. Вони сприяють розвитку самостійного, творчого мислення, розвитку навичок спілкування, формуванню високого рівня професіоналізму.

До активних методів навчання відносять:

- *дискусії*, які передбачають активне обговорення певного питання, обмін думками, аргументацію своєї точки зору, узгодження різних позицій та формулювання спільних висновків у групі.

- *диспут* – публічна суперечка на наукову або навчальну тему. З приводу даної теми учасники диспуту висловлюють різні думки і судження, розгортається диспут завдяки оцінкам, аргументацій, опорі на особистий досвід, яким користуються учасники спору.

- *«мозковий штурм»* – кожна людина може пропонувати будь-які ідеї щодо розв'язання певної проблеми. Метод відрізняється високим ступенем інтенсивності, у результаті чого формулюються загальні висновки за темою, виникають оригінальні, творчі, самостійні рішення.

- *«прес-конференція»* – серед студентів розподіляються ролі «експертів» за певною темою, вони проводять заняття і роблять доповідь, а «представники преси» задають свої питання за вислуханими повідомленнями.

- *«круглий стіл»* – процес комунікації проходить у загальному колі «очі в очі», всі учасники – й студенти й викладач – розташовуються один відносно одного як рівноправні. Відбуваються обговорення, бесіди, дискусії за певними науковими та навчальними темами. В цілому метод призводить до підвищення мотивації, зростання активності, збільшення числа висловлювань, можливості особистого включення кожного студента в обговорення.

- *аналіз конкретної ситуації (кейс-метод)* – виник в Америці в середині минулого століття як метод навчання менеджерів, був спрямований на розвиток умінь приймати ефективні управлінські рішення. Аналіз конкретних ситуацій – *полягає у підборі, створенні, написанні викладачем реальних проблемних ситуацій, потім*

організується їх аналіз студентами та ухвалення спільного оптимального рішення.

- *метод проекту* – передбачає виконання студентами власних проєктів. Проєктування - особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація, практично спрямоване дослідження. Проєкти можуть бути індивідуальними, мікрогруповими та груповими та передбачають здатність студентів планувати свою роботу, використовувати різноманітні джерела інформації, аналізувати, порівнювати факти, аргументувати свою думку, розподіляти роботу у групі та проводити загальні збори й обговорення, готувати звіт проведеного дослідження, презентувати результати своєї роботи перед аудиторією.

- *рольові ігри* – розігрування певної ситуації, коли студенти діють відповідно до певних, розподілених разом з викладачем ролей.

- *ділові ігри* – передбачають моделювання ситуацій, характерних для реальної професійної діяльності, розігрування проблемної ситуації. Ділові ігри відрізняються від рольових більшими витратами часу, підготовкою більш складного сценарію, документації, ролей, обсягів роботи.

Метою проведення ігор є відпрацювання певних професійних умінь і навичок. Технологія ігор вимагає такої послідовності:

1) підготовка гри:

- визначення теми, цілей, завдань, вихідних позицій;

- визначення складу учасників, розподіл ролей, визначення функцій;

- розробка сценарію;

2) проведення гри;

3) підведення підсумків – загальна оцінка виконаної роботи, аналіз процесу гри, визначення позитивних і негативних сторін, оцінка дій учасників та їхньої поведінки, взаємин, характеру спілкування, визначення міри досягнення ігрових і навчальних цілей.

Вибір методів навчання залежить від мети заняття, змісту і форми його організації, специфіки навчальної дисципліни чи певного її розділу, рівня підготовки, мотивації та інших індивідуальних особливостей студентів, педагогічної майстерності викладача.

Форма організації навчання – зовнішня сторона організації навчального процесу, спрямована на засвоєння студентами знань, умінь та навичок.

Класифікація форм організації навчання:

- *за загальною організацією процесу професійної підготовки:* очна (денна), заочна, вечірня, дистанційна.

- *за організацією процесу навчання:* лекційні, практичні, семінарські, лабораторні заняття, самостійна робота студентів, практична робота (виробнича, дипломна та ін. види практики), консультації.

- *за місцем навчання:* аудиторне (лекційні, практичні, семінарські, лабораторні заняття) та позааудиторне навчання (самостійна робота, екскурсія, участь у наукових гуртках, конференціях, олімпіадах, конкурсах та ін.)

- *за кількістю студентів:* індивідуальна, парна, мікрогрупова, групова та колективна робота.

Методика організації контролю навчальних успіхів студентів

Педагогічний контроль у вищій школі відіграє велику роль як основний засіб перевірки якості виконання нею свого соціального призначення. Контроль являє собою спосіб визначення та оцінювання результатів спільної діяльності студента й педагога. Він дозволяє виявити ступінь відповідності досягнутих результатів навчання заздалегідь запланованим цілям. Проблема оцінювання навчальних досягнень студентів є досить складною та потребує попереднього визначення критеріїв і норм оцінювання.

Критерії оцінки – це ті параметри, відповідно до яких педагог оцінює характер і результати навчально-пізнавальної діяльності студентів (А.І. Кузьмінський). Ними можуть виступати швидкість виконання певних дій, глибина й повнота набутих знань, легкість розуміння питання й відповіді на нього. Іншими словами, це величини, що визначають якість навчальної діяльності.

Норми оцінки – це кількісні та якісні показники, на які спирається викладач для визначення оцінки результатів діяльності студента. Вони визначають, що і на якому рівні потрібно знати студентові в процесі вивчення дисципліни та по його закінченні.

Оцінкою відображає рівень засвоєння та розуміння змісту навчальної дисципліни, рівень отриманих необхідних знань, умінь,

навичок, якостей відповідно до вимог, що визначаються нормативними документами та, зокрема, програмами навчальних дисциплін.

Форми педагогічного контролю – це зовнішня сторона оцінювання результатів навчальної діяльності. *Формами педагогічного контролю* виступають заліки, іспити, усне опитування, письмові контрольні роботи, реферати, курсові, лабораторні контрольні роботи, проектні роботи тощо.

Методи педагогічного контролю – це спосіб оцінювання результатів навчальної діяльності.

Найбільш поширеною класифікацією методів педагогічного контролю є усна, письмова, графічна, практична і тестова перевірка.

Усна перевірка потребує значного навчального часу та передбачає усні запитання педагога перед студентами та їх усні відповіді.

Письмова перевірка передбачає письмові відповіді студентів на поставлені питання або надані завдання. Порівняно з усною потребує меншого часу, оскільки можна одночасно перевірити рівень володіння знань, умінь та навичок усіх студентів академічної групи.

Графічна перевірка спрямована на виявлення умінь і навичок студентів у процесі виконання ними різних видів графічних робіт: побудова таблиць, схем, графіків, діаграм та ін.

Практична перевірка передбачає виконання практичних завдань студентами, перевіряються вміння застосовувати знання на практиці, рівень сформованості формувати умінь і навичок.

Тестова перевірка передбачає перевірку результатів навчання за допомогою спеціально підготовлених тестових завдань.

Види педагогічного контролю:

Діагностичний (попередній) контроль має бути спрямований на визначення початкового рівня знань, умінь та навичок студентів з певної проблематики. Проводиться напередодні вивчення дисципліни, модуля, теми, засвоєння яких має ґрунтуватися на раніше вивченому матеріалі.

Поточний контроль передбачає перевірку якості засвоєння знань у процесі вивчення конкретних тем.

Тематичний контроль пов'язаний з перевіркою рівня знань, умінь та навичок в обсязі розділу чи теми конкретної навчальної дисципліни.

Модульний контроль пов'язаний з перевіркою рівня знань, умінь та навичок за певним модулем.

Періодичний контроль передбачає за мету встановити, яким обсягом знань студенти володіють з тих або тих проблем стосовно вимог програми.

Підсумковий контроль має своїм завданням з'ясувати рівень засвоєння студентами навчального матеріалу в кінці семестру або після завершення вивчення дисципліни. Він проводиться, як правило, у формі заліків, екзаменів.

Рациональна організація контролю навчальних досягнень студентів дозволяє визначати успішність їх навчально-пізнавальної діяльності та ефективність застосовуваних педагогічних технологій і методики навчання навчальної дисципліни, здійснювати подальше її вдосконалення, одержувати зворотний зв'язок щодо виконання завдань з належної підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності.

Тема № 3 Педагогічні технології у викладанні психології

Поняття педагогічної технології

Педагогічна технологія – система найбільш раціональних способів досягнення педагогічної мети. Цілісний алгоритм організації ефективного засвоєння знань, умінь і навичок, який характеризується оптимальною комбінацією основних навчальних компонентів (зміст, прийоми і методи, форми і засоби).

Поняття педагогічна технологія може використовуватися на трьох рівнях:

1) загальнопедагогічні (макротехнології) характеризує цілісний навчальний процес, термін подібний поняттю педагогічної системи, в яку включається сукупність цілей, змісту, засобів і методів навчання, алгоритм діяльності процесу навчання.

2) частково-методичний (мікротехнологія) вживається в значенні «часткова методика», тобто як сукупність методів і засобів для реалізації певного змісту навчання і виховання в рамках одного предмету, педагога

3) локальний є технологією окремих частин навчально-виховного процесу, рішення приватних дидактичних і виховних завдань (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання певних якостей, засвоєння нових знань та ін.) (за

монографією «Педагогічні технології у неперервній професійній освіті» за ред. С.О. Сисоевої)

Порівняння понять «методика» та «педагогічної технологія»

Для успішного розв'язання проблеми розробки методики викладання навчальної дисципліни необхідно здійснити аналіз таких взаємопов'язаних, близьких за змістом і значенням і на перший погляд майже тотожних термінів, якими є *методика* та *педагогічна технологія*.

У різних підходах до визначення змісту поняття педагогічних технологій звичайно відзначається чітка алгоритмічність, поетапність та гарантована однозначність отримання кінцевого результату. Так, наприклад, Л.Л. Товажнянський, О.Г. Романовський та О.С. Пономарьов підкреслюють, що педагогічну технологію потрібно розуміти як, послідовну, взаємозалежну систему дій, операцій і процедур, що виконуються педагогом і спрямовані на вирішення педагогічних завдань або як планомірне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого педагогічного процесу, що має метою досягнення конкретного, діагностованого і гарантованого результату.

У фундаментальній монографії, підготовленій в Інституті педагогіки та психології професійної освіти АПН України за редакцією С.О. Сисоевої відзначається, що в технологіях більшою мірою поданий *процесуальний, кількісний та розрахунковий компоненти*, а в методиці – *цільова, змістовна, якісна та варіативна-орієнтовна сторони*. На думку вченої, технологія відрізняється від методики саме меншою варіативністю.

За визначенням ЮНЕСКО, педагогічна технологія являє собою метод створення, використання і визначення будь-якого процесу викладання й засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти.

Педагогічна технологія може бути основою для розроблення методики вивчення певної навчальної дисципліни. Методика звичайно повинна містити сукупність рекомендацій відповідно до організації навчально-виховного процесу, змісту, методів та форм навчання. Обґрунтовуються ці рекомендації особливостями вивчення саме цієї конкретної дисципліни і вони спрямовані на досягнення певних навчальних цілей.

С.У. Гончаренко вказує на те, що проблема «розвитку методики як науки в умовах побудови національної системи освіти є особливо значущою, оскільки вона повинна обґрунтовувати й проектувати педагогічні процеси, конструювати нові педагогічні технології навчання, у яких реалізовувалися б цілі та принципи нашої системи освіти, направляти педагога в його діяльності, допомагати студентові опанувати професією. Методика, з одного боку не повинна мати винятково прагматичний характер, позбавлений наукових узагальнень і закономірностей, а з іншого боку методика – має носити прикладний характер і не повинна зводитися до чистого теоретизування про моделі навчально-виховного процесу».

Технологія проблемного навчання

Проблемне навчання – це така організація процесу навчання, основа якої полягає у створенні в навчальному процесі проблемних ситуацій, визначенні студентами проблеми і її самостійному або за допомогою педагога вирішенні. Проблема – це такий різновид питання, відповіді на яке немає в набутому досвід суб'єкта і тому вона вимагає відповідних практичних і теоретичних самостійних дій. Проблема можна визначити як знання людини про незнання, як усвідомлену потребу людини в придбанні нових знань, умінь і навичок.

Проблемна ситуація – це ситуація, в якій виникає пізнавальне протиріччя, інтелектуальне утруднення, пов'язане з неможливістю вирішити завдання на підставі наявних знань. Протиріччя між рівнем знань і умінь, які є у людини і рівнем знань і умінь, які їй необхідні для вирішення поставленого завдання.

Поширеною у педагогічній практиці є класифікація проблемних ситуацій М.І. Махмутова. Проблема ситуація виникає:

- при зіткненні з життєвими явищами, фактами, які вимагають теоретичного пояснення;
- при організації практичної роботи;
- при спонуканню до аналізу життєвих явищ, що приводять їх у зіткнення з колишніми життєвими уявленнями про загальні явища;
- при формулюванні гіпотез;
- при спонуканні до порівняння, співставлення і протиставлення;
- при спонуканні до попереднього узагальнення нових фактів;
- при дослідницьких завданнях.

Технологія модульного навчання

Навчальний модуль – це логічно завершена форма частини змісту навчальної дисципліни, що включає в себе пізнавальний і професійні аспекти, засвоєння яких має бути завершено відповідною формою контролю знань, умінь і навичок, сформованих в результаті оволодіння студентами даним модулем.

Модуль містить пізнавальні і професійні характеристики, в зв'язку з чим можна говорити про пізнавальні (інформаційні) і навчально-професійні (діяльнісні) частини модуля. Завдання першої – формування теоретичних знань, функції другої – формування професійних умінь і навичок на основі набутих знань. Принцип модульності визначає підхід до навчання, відбитий у змісті, організаційних формах і методах. Відповідно до цього принципу навчання будується за окремими функціональними вузлами – модулями, призначеними для досягнення конкретних дидактичних цілей.

Технології ігрового навчання

Гра – це вид діяльності в умовах ситуації, що спрямована на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається й удосконалюється самоуправління поведінкою.

Педагогічні ігри – досить велика група методів і прийомів організації педагогічного процесу. Основна відмінність педагогічної гри від ігор взагалі полягає в тому, що вона має суттєву ознаку – чітко поставлену мету навчання і відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені в явному вигляді й характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю.

Мотивація ігрової діяльності забезпечується її добровільністю, можливостями вибору й елементами змагальності, задоволенням потреб, самоствердженням, самореалізацією. У структуру гри як процесу входять:

- ролі, взяті на себе гравцями;
- ігрові дії як засіб реалізації цих ролей;
- ігрове вживання предметів, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними;
- реальні відносини між гравцями;
- сюжет (зміст) – сфера дійсності, умовно відтворена в грі.

Педагогічні ігри досить різноманітні за: дидактичними цілями; організаційній структурі; віковими можливостями їх використання; специфічні змісту.

Інформаційні технології навчання

Застосування інформаційних технологій потребує високого рівня інформаційної культури, створення інтегрованих комп'ютерних інформаційних фондів з віддаленим доступом, забезпечення високих результатів навчання за допомогою спеціальних засобів.

Серед інформаційних технологій навчання можна виділити наступні:

1) комп'ютерні навчальні програми, що включають в себе дистанційні курси, електронні підручники, тренажери, тьютори, лабораторні практикуми, тестові системи та ін.;

2) навчальні системи на базі мультимедіа-технологій, побудовані з використанням комп'ютерів, відеотехніки, накопичувачів на оптичних дисках;

3) інтелектуальні і навчальні експертні системи, які використовуються в різних предметних областях;

4) розподілені бази даних за галузями знань;

5) засоби телекомунікації, що включають в себе електронну пошту, телеконференції, локальні і регіональні мережі зв'язку, мережі обміну даними і т.ін.;

6) електронні бібліотеки, розподілені і централізовані видавничі системи.

Технологія знаково-контекстного навчання

Автор технології знаково-контекстного навчання у професійній педагогіці – А.А. Вербицький. Навчання, в якому за допомогою всієї системи дидактичних форм, методів і засобів моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, а засвоєння ним абстрактних знань як знакових систем накладено на канву цієї діяльності, називають знаково-контекстним, або, для простоти, контекстним навчанням. Головне, щоб вчення не замкнулося саме на собі (вчитися, щоб отримати знання), а виступило тією формою особистісної активності, яка забезпечує виховання необхідних предметно-професійних і соціальних якостей особистості фахівця. Як і в традиційному навчанні навчальний матеріал пред'являється в контекстному навчанні у вигляді навчальних текстів як знакових систем (звідси «знакове навчання») і як і раніше виступає як

інформація, яку потрібно засвоїти. Але відмінна риса контекстного навчання в тому, що за цією інформацією, яка структурована переважно у вигляді завдань і проблемних ситуацій, проглядаються реальні контури майбутньої професійної діяльності (звідси контекстне навчання).

Технологія особистісно-орієнтованого навчання

І.С. Якиманська, розробляючи концепцію технології особистісно-орієнтованого навчання, наполягає на уявленні про особистість як про мету, що є фактором освітнього досвіду під час навчання. Теоретичне призначення її концепції особистісно-орієнтованого навчання полягає в розкритті природи і умов реалізації особистісно-розвиваючих функцій освітнього процесу. Практична цінність цієї концепції полягає в розробці регулятивів для практики освіти, яка повинна стати альтернативою традиційної технології навчання.

І.С. Якиманская сформулювала наступні основні вимоги до особистісно-орієнтованих технологій:

- навчальний матеріал повинен забезпечити визначення змісту суб'єктного досвіду того, хто навчається, включаючи досвід його попереднього навчання;
- презентація знань викладачем повинна бути спрямована не тільки на розширення їх обсягу, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а також і на постійне перетворення наявного суб'єктного досвіду того, хто навчається;
- в процесі навчання має бути постійне узгодження суб'єктного досвіду того, хто навчається, з науковим змістом отриманих знань;
- активне стимулювання того, хто навчається, до самооцінювання освітньої діяльності, зміст і форми якої повинні забезпечувати йому можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження в процесі оволодіння знаннями;
- конструювання і організація навчального матеріалу, який дає можливість тому, хто навчається, вибирати його зміст, вид і форму при виконанні завдань, вирішенні задач і т.ін.;
- виявлення і оцінка способів навчальної роботи, якими користується той, хто навчається, самостійно, стійко і продуктивно;
- необхідно забезпечувати контроль і оцінку не тільки результату, але і, головним чином, процесу навчання;
- освітній процес повинен забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку навчання як суб'єктної діяльності.

Головними завданнями особистісно-орієнтованої технології, на її думку є:

- розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей того, хто навчається;
- максимальне виявлення, ініціювання, використання, «окультурення» індивідуального (суб'єктного) досвіду того, хто навчається;
- допомога особистості в пізнанні себе, самовизначенні і самореалізації, а не формування наперед заданих якостей;
- формування в особистості культури життєдіяльності, яка дозволяє продуктивно будувати своє життя, правильно визначати поведінку і напрямки в житті.

Технологія дистанційного навчання

Технологія дистанційного навчання набула особливого поширення у XXI ст., у зв'язку з розвитком інформаційних технологій. Дистанційне навчання – взаємодія викладача і студента між собою на відстані, що відображає всі властиві навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, форми, засоби навчання, педагогічний контроль) та реалізовується специфічними інформаційними засобами (часто за допомогою Інтернет-технологій).

Дистанційне навчання дозволяє:

- знизити витрати на проведення навчання;
- самостійно планувати час, місце і тривалість занять;
- проводити навчання великої кількості людей;
- підвищити якість навчання за рахунок застосування сучасних засобів, наочності, практичних вправ, електронних бібліотек тощо
- створити єдине освітнє середовище (особливо актуально для корпоративного навчання).

Тема 4. Мотивація та активізація студентів

Поняття мотиву та мотивації студентів у вищій школі

Мотив – це внутрішня емоційно-забарвлена причина, що спонукає людину до певної діяльності. Мотив визначається також як конкретна форма потреби. Мотив виступає джерелом активності людини. Відповідно у контексті навчальної діяльності мотив – це внутрішня причина ефективного та активного засвоєння студентом навчального матеріалу.

Мотивація – стан особистості, що визначає ступінь активності і спрямованість дій людини в конкретній ситуації. Мотивація може розглядатися як сукупність мотивів. Викладачу потрібно пам'ятати, що процес мотивації студентів до вивчення дисципліни починається з актуалізації мотиву.

Позитивна і негативна мотивація

Мотивація може бути позитивна і негативна. Позитивна заохочує ту чи іншу форму поведінки і пов'язана з позитивними емоційними переживаннями (позитивна оцінка, похвала, схвалення викладачів, нагороди грамотами та листами подяки тощо). Негативна мотивація блокує ту чи іншу діяльність. Коли певна поведінка має наслідком покарання і виникають негативні емоції (негативна оцінка, догана, зауваження викладачів). Позитивна мотивація має, як правило, більший ефект.

Внутрішня та зовнішня мотивація

Внутрішня мотивація – це бажання бути ефективним і здійснювати певний вид поведінки заради неї самої. Внутрішня мотивація навчання пов'язана з самим змістом навчальної діяльності, з інтересом, який викликає у студента певна тема/дисципліна, з допитливістю, з бажанням відчувати себе більш компетентним у тій чи іншій сфері, з тим, що йому подобається сам процес навчання.

Зовнішня мотивація – це прагнення отримати зовнішні нагороди і уникнути покарань. Зовнішня мотивація на відміну від внутрішньої має короткостроковий ефект та діє доти, доки діє зовнішній стимул.

Класифікація мотивів учіння

Класифікація мотивів учіння досить широка, кожен мотив має свої наслідки для результативності навчання й потребує відповідної роботи викладача.

Мотивами учіння можуть бути:

- пізнавальні (бажання освоїти нові знання, уміння, навички, підвищити свій культурний рівень, дізнатися щось нове);
- досягнення успіху (прагнення досягти успіху, виконати роботу найкращим чином, отримати визнання своїх успіхів);
- самореалізації (бажання реалізувати свій потенціал, свої здібності, можливості найкращим чином);
- статусні (ґрунтуються на потребі визнання, бажанні бути кращим у групі);

- соціальні (ґрунтуються на потребах у спілкуванні, взаємодії з іншими людьми)
- професійні (прагнення найкращим чином оволодіти професією, ґрунтуються на зацікавленості професією).

Засоби мотивації студентів засновуються на пробудження емоцій подиву, інтересу, захоплення тощо. ***Засобами мотивації студентів до вивчення психології можуть бути:***

- мотивуючі бесіди та обговорення;
- використання позитивних, біографічних та інших цікавих прикладів, цитат, фактів;
- вправи, що передбачають змагання студентів;
- розкриття можливостей для розвитку власних якостей та самореалізації;
- творчі завдання;
- представлення суперечливих теорій, оригінальних ідей, критичних поглядів;
- розкриття корисності питань, що вивчаються;
- розкриття зв'язку навчального матеріалу з професійними функціями, які студенти будуть виконувати у майбутньому;
- вирахування побажання та очікувань студентів;
- поєднання індивідуальних та групових форм роботи;
- визнання здобутків, успіхів студентів.

Активізація студентів під час вивчення психології

Активізацію можна визначити як процес спонукання студента до інтенсивного і цілеспрямованого учення. Активізація передбачає вибір форм і методів навчання, які спонукають учнів до активності і самостійності.

Засобами активізації можуть виступати:

- формування позитивної мотивації;
- вибір форм і методів навчання, які спонукають до активності і самостійності;
- творча робота студентів;
- заохочення студентів до пошуку власного способу вирішення завдання;
- заохочення студентів до пошуку декількох способів вирішення поставленого завдання;
- забезпечення критичного аналізу навчального матеріалу;
- моделювання професійної діяльності;

- організація групової роботи: включення студентів у завдання, в яких потрібно відстоювати свою точку зору, дискутувати, аргументувати і т.ін.
- заохочення оригінальних, незвичайних рішень;
- створення умов для самоаналізу і самооцінки виконання завдання.

Тема 5. Професійна компетентність викладача психології

Професійна компетентність викладача психології – це сформованість знань, умінь, навичок, цінностей та особистісних якостей викладача, що дозволяють йому ефективно здійснювати педагогічну діяльність та досягати високих результатів навчання у викладанні психології.

Вимоги до професійної компетентності викладача психології включають:

- стійка система загальнолюдських духовно-моральних цінностей;
- комунікативні уміння, ораторська майстерність, висока культура усної та писемної мови;
- морально-етичні якості та додержання норм академічної доброчесності;
- предметні знання та уміння (глибокі загально психологічні знання та знання психологічної дисципліни, що викладається);
- педагогічні знання та уміння (знання та уміння розробляти методику викладання дисципліни, проводити аудиторні заняття, керувати позааудиторною роботою студентів, здійснювати педагогічний контроль тощо);
- інтелектуальні якості, науковий світогляд, володіння методикою наукових досліджень;
- організаційні якості, здатність до саморозвитку та самовдосконалення;
- внутрішня мотивація до викладання психології, бажання навчати, захоплення викладацькою діяльністю.

Структура педагогічної діяльності викладача вищої школи включає:

- викладацьку діяльність (пов'язана з навчальним навантаженням: проведення аудиторних занять, консультацій, заліків, іспитів, керівництво практикою, індивідуальною, дипломною роботою студентів та ін.);

- наукову діяльність (проведення наукових досліджень, участь у конференціях, публікація тез доповідей та наукових статей тощо);
- виховну діяльність (проведення виховних засобів, розвиток морально-етичних якостей студентів та ін.);
- методичну діяльність (розробка програм, підготовка методичних матеріалів, публікація методичних рекомендацій тощо);
- організаційну діяльність (організація та самоорганізація, участь у засіданнях кафедри, участь у радах факультету та університету та ін.).

Педагогічне спілкування викладача

Педагогічне спілкування – це багатоплановий процес організації, встановлення і розвитку комунікації, взаєморозуміння і взаємодії між педагогами та учнями, що породжується цілями і змістом їхньої спільної діяльності.

Л.Д. Столяренко визначає низку особливостей педагогічного спілкування. Зокрема наводить класифікацію стилів педагогічного спілкування за В. А. Кан-Каликом:

1. Спілкування на основі високих професійних установок педагога, його ставлення до педагогічної діяльності в цілому. Про таких кажуть: «За ним діти (студенти) буквально по п'ятах ходять!» Причому у вищій школі інтерес у спілкуванні стимулюється ще й загальними професійними інтересами, особливо на профілюючих кафедрах.

2. Спілкування на основі дружнього ставлення. Воно передбачає захопленість спільною справою. Педагог виконує роль наставника, старшого товариша, учасника спільної навчальної діяльності. Однак при цьому слід уникати панібратства. Особливо це стосується молодих педагогів, які не бажають потрапити в конфліктні ситуації.

3. Спілкування-дистанція належить до найбільш поширених типів педагогічного спілкування. В цьому випадку у взаєминах постійно простежується дистанція у всіх сферах, в навчанні, з посиланням на авторитет і професіоналізм, у вихованні з посиланням на життєвий досвід і вік. Такий стиль формує відносини вчитель-учні. Але це не означає, що учні повинні сприймати вчителя як однолітка.

4. Спілкування-залякування – негативна форма спілкування, антигуманна, що розкриває педагогічну неспроможність який вдається до нього викладача.

5. Спілкування-загравання, характерне для молодих викладачів, що прагнуть до популярності. Таке спілкування забезпечує лише помилковий, дешевий авторитет.

Найчастіше в педагогічній практиці спостерігається поєднання стилів в тій чи іншій пропорції, коли домінує один з них.

Л.Д. Столяренко виділяє також шість основних функцій взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному педагогічному спілкуванні:

- конструктивна – педагогічна взаємодія викладача і студента при обговоренні та роз'ясненні змісту знань і практичної значущості предмету;

- організаційна – організація спільної навчальної діяльності викладача і студента, взаємної особистісної інформованості та спільної відповідальності за успіхи навчально-виховної діяльності;

- комунікативно-стимулююча – поєднання різних форм навчально-пізнавальної діяльності (індивідуальної, групової, фронтальної), організація взаємодопомоги з метою педагогічного співробітництва; обізнаність студентів про те, що вони повинні дізнатися, зрозуміти на занятті, чому навчитися;

- інформаційно-навчальна – показ зв'язку навчального предмета з виробництвом для правильного світорозуміння і орієнтації студента в подіях суспільного життя; рухливість рівня інформаційної ємності навчальних занять і її повнота в поєднанні з емоційним викладом навчального матеріалу, опорою на наочно-чуттєву сферу студентів;

- емоційно-коригуюча – реалізація в процесі навчання принципів «відкритих перспектив» і «переможного» навчання в ході зміни видів навчальної діяльності; довірчого спілкування між викладачем і студентом;

- контрольно-оцінна – організація взаємоконтролю тих, хто навчає і тих, хто навчається, спільне підведення підсумків і оцінка самоконтролем і самооцінкою.

Професійно-важливі якості педагогічного спілкування:

- 1) інтерес до людей і роботи з ними, наявність потреби і умінь спілкування, товариськість, комунікативні якості;

- 2) здатність емоційної емпатії і розуміння людей;

- 3) гнучкість, оперативно-творче мислення, що забезпечує вміння швидко і правильно орієнтуватися в мінливих умовах спілкування, швидко змінювати мовленнєвий вплив залежно від ситуації спілкування, індивідуальних особливостей студентів;

4) вміння відчувати і підтримувати зворотний зв'язок в спілкуванні;

5) вміння керувати собою, управляти своїми психічними станами, своїм тілом, голосом, мімікою, уміння керувати настроєм, думками, почуттями, вміння знімати м'язові затиски;

6) здатність до спонтанності (непідготовленої) комунікації;

7) вміння прогнозувати можливі педагогічні ситуації, наслідки своїх дій;

8) хороші вербальні здатності: культура, розвиненість мовлення, багатий лексичний запас, правильний відбір мовних засобів;

9) володіння мистецтвом педагогічних переживань, які представляють сплав життєвих, природних переживань педагога і педагогічно доцільних переживань, здатних вплинути на студентів в потрібному напрямі;

10) здатність до педагогічної імпровізації, вміння застосовувати всю різноманітність засобів впливу (переконання, навіювання, зараження, застосування різних прийомів впливу, «пристосувань» і «прибудов») (за Л.Д. Столяренко)

2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

2.1 План практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методика викладання психології як гуманітарна дисципліна	2
2	Етапи розробки методики викладання психологічної дисципліни	4
3	Застосування педагогічних технологій у викладанні психології	4
4	Засоби мотивації та активізації студентів	2
5	Вимоги до професійної компетентності викладача психології	4

2.2. Зміст практичних занять

Практичне заняття 1. Методика викладання психології як гуманітарна дисципліна

Практичні завдання:

1. Охарактеризувати завдання методики викладання психології
2. Проаналізувати педагогічний процес як систему
3. Проаналізувати навчальний процес як систему
4. Виступ студентів у ролі викладача психології (моделювання практичної ситуації)

Інформаційні джерела:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 384 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.

4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
5. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.

Практичне заняття 2. Етапи розробки методики викладання психологічної дисципліни

Практичні завдання:

1. Визначити цілі вивчення психологічної дисципліни
2. Обрати зміст навчання
3. Вибір методів та форм навчання
4. Організація педагогічного контролю.
5. Виступ студентів у ролі викладача психології (моделювання практичної ситуації)

Інформаційні джерела:

1. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
2. Пономарьов О. С. Методика викладання у вищій школі / Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – 192 с.
3. Пономарьов О.С. Основы методики викладання у вищій школі: текст лекцій / Пономарьов О.С., Резнік С.М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – 60 с.
4. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.
5. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літ., 2007. – 232 с.

Практичне заняття 3. Застосування педагогічних технологій у викладанні психології

Практичні завдання:

1. Обґрунтування різниці понять «методика» та «педагогічної технологія»
2. Особливості застосування різних видів педагогічних технологій
3. Умови ефективності застосування різних видів педагогічних технологій
4. Виступ студентів у ролі викладача психології (моделювання практичної ситуації)

Інформаційні джерела:

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.
3. Пэхота О.М. Новітні технології / Пэхота О.М. – К., 2003. – 238 с.
4. Педагогические технологии / под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ» ; Феникс , 2010. – 333 с.
5. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л., РОМАНОВСКИЙ А.Г., БОНДАРЕНКО В.В., ПОНОМАРЕВ А.С., ЧЕРВАНЕВА З.А. – Харьков, 2005.

Практичне заняття 4. Засоби мотивації та активізації студентів

Практичні завдання:

1. Охарактеризувати мотиви учіння студентів.
2. Проаналізувати засоби мотивації студентів
3. Проаналізувати засоби активізації студентів
4. Виступ студентів у ролі викладача психології (моделювання практичної ситуації)

Інформаційні джерела:

1. Вітвицька С. С. Основы педагогики высшей школы / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 384 с.

2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / Зязюн І. А. – Київ : Вища шк., 2006. – 422 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
4. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г. Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 228 с.
5. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л., РОМАНОВСКИЙ А.Г., БОНДАРЕНКО В.В., ПОНОМАРЕВ А.С., ЧЕРВАНЕВА З.А. – Харьков, 2005.

Практичне заняття 5. Вимоги до професійної компетентності викладача психології

Практичні завдання:

1. Охарактеризувати професійну компетентність викладача психології
2. Ефективність педагогічного спілкування
3. Охарактеризувати функції взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному педагогічному спілкуванні
4. Виступ студентів у ролі викладача психології (моделювання практичної ситуації)

Інформаційні джерела:

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / Зязюн І. А. – Київ : Вища шк., 2006. – 422 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
3. Пономарьов О.С. Професійна культура педагога: навч.-метод. посібник / Пономарьов О.С. – Харків: НТУ «ХП», 2011. – 198 с.
4. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г., Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 228 с.
5. Столяренко Л.Д. Педагогическое общение / Л.Д. Столяренко // Педагогическая психология для студентов вузов. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – С. 238-247.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

3.1. Загальні методичні рекомендації організації самостійної роботи студентів

Самостійна робота студентів (СРС) займає провідне місце у системі сучасної вищої освіти. З усіх видів навчальної діяльності СРС значною мірою забезпечує формування самостійності як провідної риси особистості студента.

Самостійна робота завершує завдання усіх інших видів навчальної діяльності, адже знання, що не стали об'єктом власної діяльності, не можуть вважатися дійсним надбанням людини. Тому СРС має навчальне, особисте та суспільне значення.

Навчальна діяльність характеризується суб'єктністю, активністю, предметністю, цілеспрямованістю, наявністю структури та змісту. Особливими ознаками самостійної навчальної діяльності є такі:

- зміни самого суб'єкта;
- залежність від організованості, самостійності та здатності до самонавчання студента;
- опора на досягнутий рівень розвитку професійної компетентності;
- засвоєння загальних способів дій та наукових понять;
- передумання загальних засобів дій вирішенню завдань;
- залежність змін психічних властивостей та поведінки тих, хто навчається, від результатів їх власних дій.

Виконання самостійної роботи передбачає:

1. Опрацювання лекційного матеріалу, навчальної літератури за допомогою бібліотеки кафедри, університету, мережі Інтернет.

2. Підготовка до практичних занять

3. Вивчення навчального матеріалу, який дається для самостійної роботи.

4. Засвоєння знань, видів та способів діяльності в конкретній предметній галузі.

5. Самоперевірка засвоєних знань за допомогою представлених питань.

За необхідності можна отримати індивідуальну консультацію викладача щодо виконання самостійної роботи. Для цього на кафедрі кожного семестру розробляється графік консультацій викладачів.

3.2. Дидактичне забезпечення самостійної роботи студентів

Тема 1. Методологічні засади розробки методики викладання психології

Особливості методологічних засад розробки методики викладання психології. Підходи до викладання психології. Принципи навчання. Основні категорії педагогіки вищої школи. Поняття методики викладання психології. Педагогічний процес як система. Процес навчання як система.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати поняття та предмет методики викладання психології
2. Охарактеризувати основні категорії педагогіки вищої школи
3. Охарактеризувати основні завдання методики викладання психології
4. Охарактеризувати педагогічний процес як систему
5. Охарактеризувати процес навчання як систему
6. Охарактеризувати методологічні засади розробки методики викладання психології
7. Охарактеризувати системний підхід
8. Охарактеризувати діяльнісний підхід
9. Охарактеризувати особистісний підхід
10. Охарактеризувати аксіологічний підхід
11. Охарактеризувати компетентнісний підхід
12. Охарактеризувати принципи навчання

Література:

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 384 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.

4. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
5. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.
6. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Освіта України. – 2013.
7. Фіцула М.М. Педагогіка / Фіцула М.М. – К., 2002. – 374 с.

Тема 2. Визначення цілей, змісту, форм та методів навчання

Класифікація освітніх цілей. Вимоги до формулювання цілей навчання. Принципи визначення змісту навчання. Вибір методів і форм навчання. Критерії та норми педагогічного оцінювання. Форми, методи, види педагогічного контролю.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати розробку методики викладання психологічної дисципліни
2. Охарактеризувати цілі освіти
3. Охарактеризувати вимоги до визначення цілей навчання
4. Охарактеризувати принципи визначення змісту освіти
5. Охарактеризувати класифікації методів навчання
6. Охарактеризувати вибір методів навчання у вищій школі
7. Охарактеризувати форми навчання
8. Проаналізувати контроль навчальних досягнень студентів у викладанні психології
9. Охарактеризувати форми педагогічного контролю
10. Охарактеризувати критерії та норми оцінювання навчальних досягнень студентів
11. Охарактеризувати методи педагогічного контролю
12. Охарактеризувати види педагогічного контролю

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. / Алексюк А.М. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі / В. В. Каплінський. – Київ : КНТ, 2017. – 225 с.

3. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
4. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літ., 2007. – 232 с.
5. Малихін О. В. Методика викладання у вищій школі / О. В. Малихін [та ін.]. – Київ : КНТ, 2014. – 262 с
6. Пономарьов О. С. Методика викладання у вищій школі / Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. – Харків: НТУ «ХП», 2016. – 192 с.
7. Пономарьов О.С. Основи методики викладання у вищій школі: текст лекцій / Пономарьов О.С. Резнік С.М. – Харків: НТУ «ХП», 2008. – 60 с.
8. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.
9. Фіцула М.М. Педагогіка / Фіцула М.М. – К., 2002. – 374 с.

Тема 3. Сучасні педагогічні технології у викладанні психології

Порівняння понять «методика» та «педагогічної технологія». Технологія проблемного навчання. Технологія модульного навчання. Інформаційні технології навчання. Технології ігрового навчання. Технологія знаково-контекстного навчання. Технологія особистісно-орієнтованого навчання. Технологія дистанційного навчання.

Питання для самоперевірки:

1. Проаналізувати різницю понять методика та педагогічна технологія
2. Визначити поняття педагогічних технологій
3. Охарактеризувати технологію проблемного навчання
4. Охарактеризувати технологію особистісно-орієнтованого навчання
5. Охарактеризувати інформаційні технології навчання
6. Охарактеризувати технологію модульного навчання
7. Охарактеризувати технологію ігрового навчання

8. Охарактеризувати технологію знаково-контекстного навчання
9. Охарактеризувати технологію дистанційного навчання

Література:

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.
3. Пэхота О.М. Новітні технології / Пэхота О.М. – К., 2003. – 238 с.
4. Педагогические технологии / под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ» ; Феникс , 2010. – 333 с.
5. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.
6. Українсько-педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Київ:Либідь, 1997. – 376 с.

Тема 4. Мотивація та активізація студентів як основа ефективного вивчення психології

Особливості мотивації студентів при вивченні психології. Інтерес та мотивація. Пізнавальні, статусні, соціальні, професійні мотиви, а також мотиви досягнення успіху та самореалізації. Засоби мотивації та активізації студентів.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати поняття мотиву та мотивації студентів у вищій школі
2. Охарактеризувати позитивну і негативну мотивацію
3. Охарактеризувати мотиви учіння студентів
4. Охарактеризувати внутрішню та зовнішню мотивацію студента у процесі навчання
5. Охарактеризувати засоби мотивації студентів до вивчення психології

6. Охарактеризувати засоби активізації студентів до вивчення психології
7. Охарактеризувати активізацію студентів під час вивчення психології

Література:

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. / Алексюк А.М. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К.: Центр учбової літ., 2011. – 384 с.
3. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / Зязюн І. А. – Київ: Вища шк., 2006. – 422 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ: Знання, 2011. – 486 с.
5. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г., Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 228 с.
6. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л., РОМАНОВСКИЙ А.Г., БОНДАРЕНКО В.В., ПОНОМАРЕВ А.С., ЧЕРВАНЕВА З.А. – Харьков, 2005.
7. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: Навч. пос. / Тодорцева Ю.В. – К.: Либідь, 2004. – 90 с.

Тема 5. Професійна компетентність викладача як основа ефективного викладання психології

Компетентність викладача та якість викладання. Вимоги до професійної компетентності викладача психології. Удосконалення професійної компетентності викладача психології. Умови ефективного педагогічного спілкування.

Питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати професійну компетентність викладача психології
2. Охарактеризувати вимоги до професійної компетентності викладача психології
3. Охарактеризувати структуру педагогічної діяльності викладача вищої школи

4. Охарактеризувати педагогічне спілкування викладача
5. Охарактеризувати стилі педагогічного спілкування
6. Охарактеризувати шість основних функцій взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному педагогічному спілкуванні
7. Охарактеризувати професійно-важливі якості педагогічного спілкування

Література:

1. Гиппенрейтер Ю.Б. Психология индивидуальных различий. / Гиппенрейтер Ю.Б., Романов В.Я. – М.: ЧеРо, 2000. – 776 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / Зязюн І. А. – Київ : Вища шк., 2006. – 422 с.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А.І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
4. Пономарьов О.С. Професійна культура педагога: навч.-метод. посібник / Пономарьов О.С. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – 198 с.
5. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г. Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – 228 с.
6. Столяренко Л.Д. Педагогическое общение / Л.Д. Столяренко // Педагогическая психология для студентов вузов. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – С. 238-247.
7. Сисоева С.О. Психологія та педагогіка: Підруч.. / Сисоева С.О., Поясок Т.В. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.

4. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ МАГІСТРАМИ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

4.1. Загальні методичні рекомендації

Виконання контрольних робіт є складовою частиною навчального процесу, засобом перевірки навичок самостійної роботи магістрів та освоєння теоретичних питань дисципліни.

Контрольна робота може бути подана у рукописному або друкованому вигляді. В останньому випадку, контрольна робота виконується на аркушах паперу формату А-4, вона має бути надрукована 14 розміром шрифту Times New Roman, інтервал між рядками 1,5, вирівнювання тексту – по ширині. Обсяг контрольної роботи – 15-20 сторінок.

Титульний лист має містити такі обов'язкові реквізити: назва навчального закладу; назва кафедри, назва дисципліни; варіант завдання; форма навчання; курс, номер групи; повне прізвище, ім'я, по батькові студента; місце та рік здачі контрольної роботи та прізвище, ім'я, по батькові викладача, що буде перевіряти роботу.

Із запропонованого списку завдань студент заочної форми навчання вибирає свою тему контрольної роботи, орієнтуючись на останню цифру власної залікової книжки.

Структура контрольної роботи включає:

- титульний аркуш;
- зміст;
- основна частина;
- список літератури.

4.2. Теми контрольних робіт

Варіант 1

1. Розробка методики викладання навчальної дисципліни.
2. Специфіка професійної діяльності викладача вищої школи.

Варіант 2

1. Класифікація методів навчання за джерелом одержаних знань
2. Підготовка до лекційних занять

Варіант 3

1. Процес навчання як система.

2. Цілі освіти

Варіант 4

1. Зміст освіти
2. Форми навчання у вищій школі

Варіант 5

1. Специфіка викладання психології у вищій школі.
2. Класифікація методів навчання за рівнем включеності у продуктивну діяльність

Варіант 6

1. Активні методи навчання
2. Принципи визначення змісту освіти

Варіант 7

1. Вибір методів та форм навчання при викладанні дисциплін.
2. Контроль навчальних досягнень студентів у вищій школі. Види контролю

Варіант 8

1. Форми та методи педагогічного контролю.
2. Технологія особистісно-орієнтованого навчання

Варіант 9

1. Технологія дистанційного навчання
2. Активізація пізнавальної діяльності студентів

Варіант 0

1. Технологія проблемного навчання
2. Виховний процес у вищому навчальному закладі

Рекомендована література:

1. Пономарьов О. С. Методика викладання у вищій школі / Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – 192 с.
2. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г. Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – 228 с.

3. Пономарьов О.С. Основи методики викладання у вищій школі: текст лекцій / Пономарьов О.С., Резнік С.М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – 60 с.
4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 384 с.
5. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі / В. В. Каплінський. – Київ : КНТ, 2017. – 225 с.
6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
7. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.
8. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літ., 2007. – 232 с.
9. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
10. Пэхота О.М. Новітні технології / Пэхота О.М. – К., 2003. – 238 с.
11. Педагогические технологии / под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ» ; Феникс , 2010. – 333 с.
12. Подласый И.П. Педагогика / Подласый И.П. – М.: Владос, 2003. – 368 с.
13. Пономарьов О.С. Професійна культура педагога: навч.-метод. посібник / Пономарьов О.С. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – 198 с.
14. . Столяренко Л.Д. Педагогическое общение / Л.Д. Столяренко // Педагогическая психология для студентов вузов. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – С. 238-247.
15. Товажнянский Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / Товажнянский Л.Л., Романовский А.Г., Бондаренко В.В., Пономарев А.С., Черванева З.А. – Харьков, 2005.

5. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Охарактеризувати поняття методики викладання психології
2. Охарактеризувати предмет методики викладання психології
3. Охарактеризувати основні категорії педагогіки вищої школи
4. Охарактеризувати основні завдання методики викладання психології
5. Охарактеризувати педагогічний процес як систему
6. Охарактеризувати процес навчання як систему
7. Охарактеризувати методологічні засади розробки методики викладання психології
8. Охарактеризувати принципи навчання
9. Охарактеризувати розробку методики викладання психологічної дисципліни
10. Охарактеризувати цілі освіти
11. Визначити зміст освіти. Охарактеризувати принципи визначення змісту освіти
12. Охарактеризувати структурні компоненти змісту освіти
13. Охарактеризувати класифікацію методів навчання за джерелом одержаних знань
14. Охарактеризувати класифікацію методів навчання за рівнем включеності у продуктивну діяльність
15. Охарактеризувати класифікацію методів навчання за Ю. К. Бабанським
16. Охарактеризувати метод дискусій
17. Охарактеризувати вибір методів навчання у вищій школі
18. Охарактеризувати метод „круглого столу”
19. Охарактеризувати метод аналізу конкретних ситуацій (кейс-метод)
20. Охарактеризувати метод проекту
21. Охарактеризувати метод мозкового штурму
22. Охарактеризувати активні методи навчання
23. Охарактеризувати метод «прес-конференції»
24. Охарактеризувати різницю між методами рольової та ділової гри
25. Охарактеризувати метод рольової гри
26. Охарактеризувати метод ділової гри
27. Охарактеризувати форми навчання
28. Охарактеризувати класифікацію форм навчання

29. Проаналізувати контроль навчальних досягнень студентів у викладанні психології
30. Охарактеризувати форми педагогічного контролю
31. Охарактеризувати критерії та норми оцінювання навчальних досягнень студентів
32. Охарактеризувати методи педагогічного контролю
33. Охарактеризувати види педагогічного контролю
34. Проаналізувати різницю понять методика та педагогічна технологія
35. Визначити поняття педагогічних технологій
36. Охарактеризувати технологію проблемного навчання
37. Охарактеризувати технологію особистісно-орієнтованого навчання
38. Охарактеризувати інформаційні технології навчання
39. Охарактеризувати технологію модульного навчання
40. Охарактеризувати технологію ігрового навчання
41. Охарактеризувати технологію знаково-контекстного навчання
42. Охарактеризувати технологію дистанційного навчання
43. Охарактеризувати поняття мотиву та мотивації студентів у вищій школі
44. Охарактеризувати позитивну і негативну мотивацію
45. Охарактеризувати мотиви учіння студентів
46. Охарактеризувати внутрішню та зовнішню мотивацію студента у процесі навчання
47. Охарактеризувати засоби мотивації студентів до вивчення психології
48. Охарактеризувати активізацію студентів під час вивчення психології
49. Охарактеризувати професійну компетентність викладача психології
50. Охарактеризувати структуру педагогічної діяльності викладача вищої школи
51. Охарактеризувати педагогічне спілкування викладача
52. Охарактеризувати стилі педагогічного спілкування
53. Охарактеризувати шість основних функцій взаємодії суб'єктів педагогічного процесу при оптимальному педагогічному спілкуванні
54. Охарактеризувати професійно-важливі якості педагогічного спілкування

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи / С. С. Вітвицька. – К. : Центр учбової літ., 2011. – 384 с.
2. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність / Зязюн І. А. – Київ : Вища шк., 2006. – 422 с.
3. Каплінський В. В. Методика викладання у вищій школі / В. В. Каплінський. – Київ : КНТ, 2017. – 225 с.
4. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи / А. І. Кузьмінський. – Київ : Знання, 2011. – 486 с.
5. Малихін О. В. Методика викладання у вищій школі / О. В. Малихін [та ін.]. – Київ : КНТ, 2014. – 262 с.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Мойсеюк Н.Є. – К., 2007. – 656 с.
7. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літ., 2007. – 232 с.
8. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи / В. Л. Ортинський ; ЛДУВС. – К. : Центр учбової літ., 2009. – 472 с.
9. Пэхота О.М. Новітні технології / Пэхота О.М. – К., 2003. – 238 с.
10. Педагогические технологии / под общ. ред. В.С. Кукушина. – Ростов н/Д : Издательский центр «МарТ» ; Феникс , 2010. – 333 с.
11. Подласый И.П. Педагогика / Подласый И.П. – М.: Владос, 2003. – 368 с.
12. Пономарьов О.С. Професійна культура педагога: навч.-метод. посібник / Пономарьов О.С. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. – 198 с.
13. Пономарьов О. С. Методика викладання у вищій школі / Пономарьов О. С., Грень Л. М., Резнік С. М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – 192 с.
14. Пономарьов О.С. Резнік С.М. Основи методики викладання у вищій школі: текст лекцій / Пономарьов О.С. Резнік С.М. – Харків: НТУ «ХПІ», 2008. – 60 с.
15. Романовський О.Г. Зміст і сутність педагогічної діяльності / Романовський О.Г. Пономарьов О.С. та ін. – Харків: НТУ «ХПІ», 2007. – 228 с.

16. Столяренко Л.Д. Педагогическое общение / Л.Д. Столяренко // Педагогическая психология для студентов вузов. – Ростов н/Д: «Феникс», 2004. – С. 238-247.
17. ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л. Основы педагогики высшей школы: уч. пособие / ТОВАЖНЯНСКИЙ Л.Л., РОМАНОВСКИЙ А.Г., БОНДАРЕНКО В.В., ПОНОМАРЕВ А.С., ЧЕРВАНЕВА З.А. – Харьков, 2005.

Додаткова

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. / Алексюк А.М. – К.: Либідь, 1998. – 560 с.
2. Гура О.І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності. / Гура О.І. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. Психология индивидуальных различий / Гиппенрейтер Ю.Б., Романов В.Я. – М.: ЧеРо, 2000. – 776 с.
4. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті / За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВПОР, 2001. – 502 с.
5. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Освіта України. – 2013.
6. Поляков Н.В. Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса / Поляков Н.В., Савчук В.С. – Д., 2007. – 596 с.
7. Пономарьов О.С. Сутність розуміння: курс лекцій / Пономарьов О.С., Резнік С.М. – Харків: НТУ «ХП», 2010. – 48 с.
8. Романовський О. Г. Педагогіка розуміння як перспективний напрям розвитку вищої освіти / О. Г. Романовський, О. С. Пономарьов, С. М. Резнік, Ж. Б. Богдан. – Харків : НТУ «ХП», 2014. – 259 с.
9. Солодовник Т. О. Застосування педагогічних технологій у підготовці майбутніх фахівців у сучасних умовах освіти / Солодовник Т. О., Богдан Ж. Б. // Сучасні педагогічні технології в освіті: зб. наук.- метод. праць. За ред. Р.П. Мигущенка, Ю.І. Панфілова. – Х.: НТУ «ХП», 2016. – С. 27-35.
10. Сисоєва С.О. Психологія та педагогіка: Підруч.. / Сисоєва С.О., Поясок Т.В. – К.: Міленіум, 2005. – 520 с.
11. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: Навч. пос. / Тодорцева Ю.В. – К.: Либідь, 2004. – 90 с.

12. Українсько-педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с.
13. Фіцула М.М. Педагогіка / Фіцула М.М. – К., 2002. – 374 с.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1. Теоретичний концепт змісту дисципліни	5
1.1 Тема 1. Загальні засади розробки методики викладання психології.....	5
1.2 Тема 2. Цілі, зміст, форми та методи навчання	9
1.3 Тема 3. Педагогічні технології у викладанні психології	21
1.4 Тема 4. Мотивація та активізація студентів.....	27
1.5 Тема 5. Професійна компетентність викладача психології ...	29
2. Методичні вказівки до практичних занять	33
3. Методичні вказівки з організації самостійної роботи студентів	37
4. Методичні вказівки до виконання контрольних робіт магістрами заочної форми навчання	44
5. Перелік контрольних питань з дисципліни	47
Список літератури	49

НОТАТКИ

Навчальне видання

РОМАНОВСЬКИЙ Олександр Георгійович
РЕЗНИК Світлана Миколаївна

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ

Навчально-методичний посібник

Роботу до видання рекомендувала проф. О. А. Ігнатюк

В авторській редакції

Підп. до друку 11.01.2019 р. Формат 60 × 84 1/16. Папір офісний.
Друк – цифровий. Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 2,17.
Тираж 50 прим. Зам. №3/01/19. Ціна договірна.

Виготовлювач: ФОП Панов А.М.
Свідцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 4847 від 06.02.2015 р.
м. Харків, вул. Жон Мироносиць, 10, оф. 6,
тел. +38(057)714-06-74, +38(050)976-32-87
copy@vlavke.com